

Гоўзіч І.М. (Мінск)

“Паэтычны сад” Раісы Баравіковай

Сваёй паэзіяй Р. Баравікова годна працягвае традыцыю сусветнага і нацыянальнага лірычнага мастацтва, прадстаўленага творчымі пошукамі грачанкі Сапфо, нясвіжскай “музы” Францішкі Уршулі Радзівіл з роду Вішнявецкіх, геніяльна-трагічнай Ганны Ахматавай, рамантычна-трывожнай Марыны Цвятаевай, віленскай кветкі Канстанцыі Буйло, палескай ластаўкі Яўгеніі Янішчыц ды многіх іншых. Адрозненне лірыкі Р. Баравіковай ад названых і не ўзгаданых намі жанчын-творцаў вельмі дакладна і ёміста вызначыў І. Штэйнер: “Лірычная гераіня паэзіі Раісы Баравіковай вылучаецца заўсёднай элегантнасцю, вышталцонасцю, сапраўднай жаночкасцю, якую нельга зымітаваць, набыць, з ёй можна толькі нарадзіцца і трохі яе ўдасканаліць, адшліфаваць” [4, с. 5]. Сапраўды, паэтка найперш застаецца жанчынай – трапяткай, пяшчотнай, мяккай, пачуццёвай – і падчас замілаванасці прыгажосцю свету, і ў разважаннях-медытацыях філасофскага кшталту (цыкл «Васьмірадкоўі апошніх пацалункаў»).

Паэзія Р. Баравіковай уяўляецца нам у выглядзе дрэва (нездарма ж яе апошні зборнік выбранага названы “Дрэва для райскай птушкі!”), што сваімі каранямі трывала “ўчапілася” ў зямлю – першааснову жыцця, крыніцу прыгажосці і спакою: “Шар вялікі, бязмежны / у здзіўленні я кратаю, / быццам Белыя Вежы, / быццам чорныя кратэры, / горы ззяюць снягамі / і дымяцца абшары / у мяне пад нагамі. / Я – дзяўчынка на шары!” [3, с. 3].

Галіны гэтага дрэва – пад уладай ветру-кахання (дамінантнай тэмы лірыкі паэтки “Я КАХАЮ ВАС” (“Усё забыць – імгненна і адразу...”); “Навошта дрэва марыць аб лісці / калі цяпло ад дрэва так далёка” (“Забыць і назаўсёды адысці...”)), з вершаліны сягаюць у касмічную прастору чыстай думкі-медытацыі пра рух часу (“старэюць людзі, дрэвы і кусты, / прыродны рух – ён і суддзя, і сведка” (“Старэюць людзі, дрэвы і кусты...”)), пра каханне, яго ролю ў жыцці чалавека (“Каханне і прынізіць, і... ўзніме, / пакуль у ім жыве душа мая” (“Казаў мудрэц”)), пра тое, як трэба жыць, каб пакінуць пасля сябе яркі след (“Няма фальшывых, што жывуць без позы... – / ёсць свет / і розны погляд на жыццё” (“Як часта ў свеце, бы ў бязладнай хаце...”)), пра мастацтва і паэзію, іх прызначэнне (“Ты дадаеш бяздумным пустаты, / разумнікам не дадаеш гарэння” (“Паэзія”)), сэнс чалавечага жыцця і горыч адзіноты: “Хто і як, і прад кім награшыў, / не развяза нікае веча. / Засынаеш – так многа душы, / а прачнешся і ўздрыгнеш – пустэча!” (“Васьмірадкоўі апошніх пацалункаў”)).

Дрэва гэтае знаходзіцца ў садзе – алегарычным увасабленні страчанага ідэальнага свету (Рая, Эдэма, Патмоса). Ён то светла-мажорны, узнёсла-ўрачысты, пяшчотны і сонечны (як назва зборнікаў “Сад на капялюшыку каханай” і “Сад на шляпке возлюбленной”): “Хто з нас не ўспомніць **пладаносны сад**¹, / яшчэ рукой нічыйнай не крануты, / і захапленне першай той мінуты, / калі на дрэве спыніцца пагляд...” [1, с. 116], або: “... Хадзем у сад, / там сярод стоеных прысад / **блукае поўня, нібы лунь, / і аксамітам вабіць рунь** / травы някошанай, густой...” [1, с. 258], то спустошаны і закінуты нядбайным гаспадаром, як у вершы “Адорыць глеба рупны клопат злакам...”: “А чэрвень па цяплу прайшоўся градам, / а жнівень спапяліў пяшчоту траў, / **як можна зараз захапляцца садам, / што завязі ніводнае не даў?** / Ды ёсць жа, ёсць жа ісціна на свеце: / ва ўласнай долі – кожны садзод, / я на слязе ізноў гадую квецень, / пакутую: ці дасць жаданы плод?!” [1, с. 167].

Сад у лірыцы Р. Баравіковай – прастора жыцця, успаміны пра бесклапотнае дзяцінства, светлае юнацтва, першае каханне, “заўсёды ўключае ў сябе хату і сягае далёка за агароджу з пладовымі дрэвамі. Яго можа ўтвараць яе маленькая радзіма з язінам, бэзам і чыпшынікам, палянкамі з азярынай і хмелем, лугамі, сівым вербалозам, зацішкам бяроз і шумам сосен, росным узмежкам, дзе звіняць чмялі, паююць лёгкія матылькі, промні і зара («Мне сёння прыснілася хата», «У мяне палянка ёсць за садам...», «Хмелю расцвіўшага гронка...»)” [5, с. 575]. Вельмі часта сад набывае касмічныя абсягі і пашыраецца “ад платоў, дзе мой жайцее сад, / да садоў больш цёплай часткі свету”, і нават шырэй – да прымроенага саду-раю Афрадыты (“Рамантычная дзяўчына шукае шчасце”).

Таму сад Р. Баравіковай суадносіцца з душой лірычнай гераіні, адпаведна перадаючы яе стан праз раскошу квецені, багацце пладоў ці, наадварот, аголенасць і скаргу дрэваў на адсутнасць птушак і раслін, нічым не прыхаваную адзіноту: “Калыша вецер гэты ціхі сад, / паслухай толькі, музыка якая, / я не яе, каханы мой, чакала, / я думала, ты вернешся назад. / Калі ж аднойчы з’явіўся сюды, / што адшукаеш тут сярод лістоты, / ды не шукай цяпла маёй пяшчоты / там, дзе **жалобы восеньскай сляды**” [1, с. 21].

Для паэткі сад – гэта яшчэ суразмоўца і сведка, на якім асабліва адчувальна адбіваецца час. Таму здзічаласць, драпіны, сухастой з’яўляюцца маўклівымі сведчаньнямі чалавечай безабароннасці перад бязлітасным часам, незваротнымі адзнакамі лёсу, калі жаданае чаканне пладоў можа стацца

---

¹ Тут і далей вылучэнні ў цытатах з паэтычных твораў зроблены намі. — *І.Г.*

дарэмным, як у працытаваным вышэй вершы “Адорыць глеба рупны клопат злакам...”.

Для стварэння вобразна-калеравай гамы свайго саду Р. Баравікова імкнецца да максімальнай зрокавай дакладнасці, натуральнасці фарбавых характарыстык:

Адплывуць за пясчаную выспу
адгарэлага лета дымы... [1, с. 35]

А дзень на сад святлом пральеца,
сцяжынка згубіцца між траў... [1, с. 177]

І пры гэтым бялюткім цвіценні
(мо віною таму халады?),
адазваўся ты **вогненным ценем**,
і завяя прыкрыла сляды [1, с. 176].

Гронак рабінавых медзь
разлуку сыграла мне... [1, с. 20]

Падобнае традыцыйна-фальклорнае стаўленне дапамагае паэтцы знаходзіць у акаляючым свеце адлаведныя настрою і душэўнаму стану лірычнай гераіні вобразы, ствараць надзвычай запамінальны і каларытны малюнак жыцця прыроды, асвечаны ўзнёсымі пачуццямі або ўстрывожаны сумнымі перажываннямі: “А дожджык быў гарэза-бутафор, / кап-кап, – ледзь пырснуў і пабег наўцёкі, / і толькі капяжы (вясёлы хор) / мелодыяй плывуць па вадасцёку... / Црып’ег прамень хітрушчы на грудок / і, знай сабе, свідруе халадэчу, – / сумуе снег, разрумзаўся лядок, / а павадак зайграў накцюрн сустрэчы...” [1, с. 109].

Р. Баравікова стварае цэласна-непаўторныя карціны прыроды, якія, з аднаго боку, з’яўляюцца ілюстрацыяй стану навакольнага асяроддзя, а з другога – унутранага стану лірычнай гераіні. Так, у вершы “Зімовы эцюд” можна правесці відавочную паралель паміж апісаннем зімы і тымі пачуццямі, якія знаходзяць прытулак у душы лірычнай гераіні ў пэўны момант: “Зіма мінаецца, чаму ж / на сэрцы боязна-трывожна, / па белым снезе асцярожна / бяжыш ад холаду і сцюж?” [1, с. 47].

Багацце фарбаў дапамагае паэтцы стварыць гарманічна-пластычны малюнак еднасці стану душы лірычнага героя і прыроды, выклікае чытацкія

асацыяцыі, звязаныя з вершамі Максіма Багдановіча (“Зімой”), Рыгора Барадуліна (“Неруш”), Янкі Сіпакова (“Зялёная мелодыя”) і многіх іншых паэтаў, пад рукой якіх самае непаэтычнае, немастацкае слова становіцца высокамастацкім і высокапаэтычным.

Паэтычны сад Р. Баравіковай уражвае не толькі багатай колеравай гамай, але і, як сапраўдны сад ці лес, населены шматлікімі птушкамі, вобразы якіх дапамагаюць выявіць супрацьлеглыя станы душы лірычнай гераіні: ад распачы і пакут (плач кані, крык панурых жураўліных кліноў, шэрая зязюля, бяздомныя совы, самотны азяблы птах) да радасці і шчасця, але з адзнакай трывогі і няпэўнасці ў будучыні (ластаўкі, голуб і галубка, шчыглы, салаўі, жаўрукі): “Пад шум ракі, пад шлолахі бярозы, / пад веснавую шчырасць жаўрука / ў маіх радках ты прачытаеш слёзы, / ад іх не ўздрыгне ўпартая рука” [1, с. 149].

Менавіта імгненнасць чалавечага быцця, як, дарэчы і ў Я. Янішчыц, падкрэсліваецца ў вершах Р. Баравіковай праз супастаўленне часавых змен з вобразам палёту і ўзмаху крылаў птушкі (“Усё жыццё – крыла ўзмах», «Махае крыллем птах, / Ды не дагнаць яго”): “Ляціць душа ў апошні свой прыстанак, / Свой пэўны час адбыўшы на зямлі... / Значы глухой у вечны свой світанак, / У пекныя нябесныя палі...” [2, с. 201].

Варта звярнуць увагу і на фларыстычныя вобразы ў лірыцы Р. Баравіковай, якія становяцца ўвасабленнем квітнеючага жыцця, лекаў для спакутаванай душы лірычнай гераіні: жанчына, нібы ў люстэрку, разглядае сябе праз самыя розныя кветкі, кожны раз адкрываючы ў сабе нешта новае, раней не вядомае і не адчутае, кветкі становяцца маленькімі астраўкамі шчасця, напамінам пра шчаслівую долю для жанчыны: “А на сталае маім ляўкоі, / І лёгка мне ўдыхаць азон” [1, с. 23].

Інтымная лірыка была і застаецца асновай стылю Р. Баравіковай – галінамі і лісцем яе паэтычнага дрэва, працягвае ідэю, выказаную тысячагоддзі таму знакамітым афінскім заканадаўцам і паэтам Салонам: “Кожны чалавек, які на свет нарадзіўся, хоць раз бывае пераможаны каханнем”: “Казаў мудрэц: яно – і нараканне, / і сонца, і пякучай цемры сплаў... / “Якія вочы мне дало каханне!”² / але... спярша душу яму аддаў. / Гляджу на ўсё вачамі маладымі, / і гнеўнымі, і добрымі ўдвая... / Каханне і прынізіць, і... ўзніме, / пакуль у ім жыве душа мая” [6, с. 385].

Літаратура

² Радок У. Шэкспіра ў перакладзе У. Дубоўкі.

1. Баравікова, Р.А. Дрэва для райскай птушкі : лірыка / Р.А. Баравікова; прадм. І. Штэйнера. – Мінск : Маст. літ., 2007. – 270 с.
2. Баравікова, Р. Люстэрка для самотнай : вершы, пер.і драм. паэма / Р. Баравікова. – Мінск : Маст. літ., 1992. – 205 с.
3. Баравікова, Р. Рамонкавы бераг : вершы / Р. Баравікова. – Мінск : Маст. літ., 1974. – 79 с.
4. Штэйнер, І. Самотная ў капелюшы на фоне саду / І. Штэйнер // Баравікова, Р.А. Дрэва для райскай птушкі : лірыка / Р.А. Баравікова; прадм. І. Штэйнера. – Мінск : Маст. літ., 2007. – С. 5–12.
5. Шынкарэнка, В.К. Раіса Баравікова / Шынкарэнка В.К. // Гісторыя беларускай літаратуры ХХ стагоддзя : у 4 т. / навук. рэд. У.В. Гніламедаў [і інш.] / Нац. акад. навук Беларусі, Аддз-не гуманітар. навук і мастацтваў, Ін-т літ. ім. Я. Купалы. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – Т. 4, кн. 2. – С. 568–590.
6. Яна і Я : вершы і песні пра каханне / Уклад. Ул. Сіўчыкаў, Р. Шастак. – Мінск : ПУП «Радыеёла-плюс», 2005. – 512 с.